

Maandagochtend in Den Haag

Het maandagochtendoverleg van het kabinet-Rutte III

Arno F.A. Korsten

29 febr. 2020¹

Op het Parnassusplein

Natuurlijk heeft het coalitieoverleg van betrokkenen bij Rutte III op maandagochtend tal van voordelen. Als de premier bijeen is met Hugo (De Jong), Wouter (Koolmees) en Carola (Schouten) op het Parnassusplein 5 – de werkplek van Wouter - en Klaas, Pieter, Rob en Gert Jan (Dijkhoff, Heerma, Jetten en Segers) zich daar bij voegen dan gaat het niet zozeer over de vraag of ze een goed weekend hebben gehad, dat komt altijd wel even aan bod, maar wat zich komende week aandient aan fraais (zoals de verjaardag van deze of die) en ellendigs (zoals urenlang overleg in 'Brussel' voor Mark) en wat nog even om politieke aandacht vraagt, zagezegd. Natuurlijk kan er direct al een goede tip volgen. Zo is niet uitgesloten dat Mark meldt dat hem de net verschenen biografie over Chopin is aangeraden om op 'dode momenten' de tijd verder te doden, komende vrijdag in Brussel, als het overleg over de Europese begroting weer eens muurvast zit, waar het ook nu weer naar uitziet. Het platform aan politieke 'toppers', bijeen op het ministerie van SZW heeft niet alleen overzicht over het geheel aan heuvels en dalen in het stroomgebied van de politieke kabinetsdomeinen, maar kan die ochtend ook signaleren wat in het perspectief van de tijd pijn kan doen of schuurpunten oplevert, zoals dat in 'Den Haag' heet. Daar moeten ze het dan even over hebben. Een belangrijk agendapunt is daarmee benoemd. Het eerste argument voor het **informeel maandagochtendoverleg**, het coalitieoverleg onder leiding van de premier, is daarmee gegeven. 'Bijeen blijven' en kijken hoe de politieke productie van het kabinet - die kar met wetten, nota's en wat al niet - goed op de plaats van bestemming kan komen, dus het parlement met succes kan passeren. Dat zijn belangrijke zaken, die ochtend. De aanwezigen halen naar voren wat naar verwachting goed door de Tweede Kamer komt en waar nog wat, om een andere metafoer te gebruiken, 'aan voegwerk op het gemetselde muurtje nodig is en of er noh een steen rechtgezet moet worden'. Dit overleg is bedoeld om comfort te bieden aan die fractiegelederen waar aarzelingen bestaan om ergens mee in te stemmen. Want dat is een andere goedbedoelde term uit de Haagse wereld van eufemismen. Voor omgaan met gezeur, chagrijn en gelazer moeten ze 'elkaar comfort bieden'. Dat betekent in Haags jargon zoveel als elkaar weer geriefelijkheid bieden, de pijnpunten verzachten of wegwerken. Comfort is in principe aangenaam, maar comfort bieden betekent in Den Haag 'dat er werk aan de winkel is'. Dat er 'alsnog' wat moet gebeuren. Dat er gepraat moet worden, want 'zo kan het niet'. De argumentatie kan kracht bijgezet worden met strofes als 'daar hebben wij het heel moeilijk mee, gezien ons verkiezingsprogramma'. Of: 'daar kan de fractie niet mee leven'.

---

¹ Met dank aan oud-minister drs. Gerd Leers en oud-medewerker van het ministerie van BZK mr.dr. Jan Frans Schrijver voor commentaar op een eerdere versie.

Als het gaat om beleidstechnische zaken die niet voldoende duidelijk zijn 'op voorhand' wordt een fractiespecialist van de fractie, die met een bezwaard gemoed rondloopt, toegelaten tot het beraad en ook de vakminister. Zo maakten Joël (Kamerlid Voordewind, CU) en Sigrid (minister Kaag, D66) hun opwachting over om te praten over het handelsverdrag van de EU met Canada, CETA. Als hun punten gepasseerd zijn, vertrekken ze weer, zoals 'de toppers' onder elkaar verder kunnen. Want het gebeurt niet in het maandagochtendoverleg dat elke fractieleider een secondant meeneemt. Het beraad moet klein gehouden worden. Zeg maar: niet groter dan nodig.

Vraag

Hoe moeten we dat coalitieoverleg op maandagochtend eigenlijk zien, want jaren terug ten tijde van premiers als Den Uyl, Van Agt en Lubbers had je dit overleg niet? Daar praatte de ministerraad op vrijdag soms heel lang door, vooral ten tijde van het kabinet-Den Uyl. Die premiers hadden andere middelen om als de boel vastzat er toch uit te komen. Lubbers schorste wel eens en riep betrokkenen even apart bij elkaar.

Eerst even iets over de noodzaak van het overleg.

Van regeerakkoord naar de noodzaak tot verder overleg

Het kabinet-Rutte III is gevormd door vier partijen: VVD, CDA, D66, CU. De coalitie berust op een coalitieakkoord en een regeerakkoord. Het **regeerakkoord** bevat de belangrijkste ambities zoals die bleken ten tijde van de kabinetsformatie op basis van een vergelijking van de verkiezingsprogramma's van de afzonderlijke partijen, nadere analyses van het Centraal Planbureau en andere planbureaus, de onderhandelingen tussen de onderhandelaars en de reacties van de politieke fracties. De uitwerking van een akkoord is geen proces dat als een systeem van in elkaar grijpende wielen moet worden opgevat. Er kunnen zich later tal van vraagstukken aandienen. Ik noem **drie typen problemen**.

Het eerste type probleem is de **fragmentatie** in de Nederlandse politiek. Het partijlandschap kent in de Tweede Kamer zoveel fracties van middelgrote tot kleine omvang en geen echt grote fractie, dat er intussen een vier partijenkabinet is ontstaan, dat desondanks nog maar over een heel kleine meerderheid beschikt. Bij een dergelijk kabinet moeten de conflict aanjagende krachten die door profileringsdrift kunnen ontstaan getemperd worden door temeperingsmechanismen. Een maandagochtend kan daartoe bijdragen. Het devies kan zijn: samen begonnen, samen verantwoordelijk voor het voortbestaan van het kabinet.

Het tweede probleem is dat gaande de politieke rit **de steun** voor een wetsvoorstel na adviezen van de Raad van State en activiteiten van maatschappelijke organisaties of lobbyisten kan teruglopen waardoor ook een meerderheid in de Tweede Kamer op de tocht kan komen te staan. Daarop moet een kabinet zich dan bezinnen. Dus kan een maandagochtendoverleg nodig zijn, zeker als het voorstel een hoofdpunt voor het kabinet is. Eens even de neuzen bij elkaar steken. Niet ad hoc om slechts te kijken naar één probleem of wetsvoorstel, maar regelmatig overleggen en daarbij het hele landschap aan uitdagingen voor het kabinet overzien.

Een derde probleem betreft de kenmerken van een beleidsprobleem. Er bestaan meerdere typen beleidsproblemen. Welke dat zijn is een klassiek thema in de bestuurskunde. Een type probleem betreft de **complexe problemen**. Een beleidprobleem is tegenwoordig zelden meer een vraagstuk dat door slechts één overheidsbestuur kan worden opgepakt. Zo een overheid die werkelijk alle doorzettingsmacht bezit en ook beleid nog zelf uitvoert, komt bijna niet meer voor. Of de Europese Unie is betrokken of gemeenten, provincies of waterschappen, of meerdere van deze actoren. En daar komen dan nog andere non-profit- of private organisaties bij. Denk aan milieuorganisaties, grondeigenaren, elektriciteitsproducten, windmolencoöperaties. Problemen zijn tegenwoordig vaak **'wicked problems'**.

'Wicked problems' zijn taai, complexe beleidsproblemen zoals het klimaatvraagstuk, de energietransitie, het stikstofprobleem (PFAS), CO₂-opslag (Barendrecht), boren naar schaliegas (Boxtel), het vinden van een antwoord op de aardbevingen als gevolg van gaswinning in Groningen, het vluchtelingenprobleem, cybercrime of voetbalvandalisme. Als je ze niet of niet goed aanpakt, worden het **beleidstragedies**. De paradox is dat een goede oplossing niet zo maar uit de la te trekken is.

Kenmerkend voor dergelijke beleidsproblemen is de complexiteit. Veel kennis ontbreekt om iets definitief te doorgronden en op te lossen en er bestaat geen politieke en maatschappelijke consensus over de oplossing. Wat er aan oplossingsrichting komt, is meestal slechts een tijdelijke. Er zijn meestal meerdere actoren betrokken bij de aanpak van 'wicked problems'. Ze hebben elk taken, bevoegdheden, kennis en middelen. De macht is versnipperd en in de loop van de tijd komen er nieuwe inzichten naar voren die relevant zijn voor hoe om te gaan met een lastige klus. Deze actoren zijn sterk afhankelijk van elkaar ('Politikverflechtung'). Wil beleid van de grond komen, dan moeten actoren zich verenigen. Er is overleg nodig om te komen tot een **gezamenlijk perspectief** met verknoping van doelen en middelen van afzonderlijke actoren. Dat gebeurt via **interactief procesmanagement**. Dergelijk management was nodig om een antwoord te hebben ten aanzien van de terugdringing van de opwarming van de aarde, zeg maar het klimaatvraagstuk. Deze werkwijze heet ook wel 'bestuur met akkoorden'. Nou, het is duidelijk dat een kabinet soms moeite heeft om met dergelijke problemen waarvan de aanpak ook dwars door een aantal departementen snijdt, om te gaan. Gaat het goed? Moet er een coördinerend minister komen voor de stikstofproblematiek? En een speciale directeur-generaal die ambtelijk aanspreekpunt wordt?

Elk kabinet zal tegenwoordig vanwege deze drie typen problemen, gebrekkige steun en de taaiheid van een vraagstuk, niet alleen met maatschappelijke actoren moeten praten, maar ook **meer intern** moeten overleggen. Dat kan in onderraden, in de ministerraad maar bij zoiets groot als de stikstofproblematiek kom je ook al gauw uit bij een overleg dat een brand kan blussen of preventief kan zijn.

Maandagochtendoverleg

Welke overleggen zijn er op kabinetsniveau en welke zijn van bijzonder belang?

Het maandagochtendoverleg is cruciaal geworden. Het maandagochtendoverleg is gericht op **het doornemen van de 'politieke week'** en **de periode daarna**. Regeren is vooruitzien.

Liggen er gevoelige dossiers voor en waar kan de coalitie eventueel een probleem krijgen in

de Tweede Kamer of Eerste Kamer? Wat is een gevoelig punt bij een van de coalitiepartners? Kunnen we de dreigende problemen voorkomen door links en rechts comfort te bieden? Zo ja hoe? Door als kabinet een motie over te laten aan ‘oordeel Kamer’ of juist ‘te ontraden’, door een toezegging hier en wat terugkrijgen op een ander dossier, door een inspanningsverplichting, ja wat? Ik noem hier eerst de typen overleg en ga dan verderop in op het maandagochtendoverleg.

Het overzicht van reguliere gespreksrondes

Figuur 1 geeft een overzicht.

Figuur 1: Reguliere gespreksrondes in het kabinet-Rutte III

Type gesprek	Waarover	Wie	Wanneer
Coalitieoverleg	Grote lijnen, weekagenda, politieke coördinatie	Premier, vicepremiers, fractieleiders coalitiepartijen, evt. min v fin.	Maandagochtend
Stemmingsoverleg	Hoe stemmen bij moties en amendementen	Vicevoorzitters coalitiepartijen (chief-whips)	Maandag
Overleg met de premier	Kabinetszaken, politieke afstemming	Premier, vicepremiers	Dinsdagochtend
Fractieleidersoverleg	Lopende zaken, ergernissen	Fractieleiders	Dinsdagmiddag
Bewindspersonenoverleg	Bewindslieden, partijtop, Europarlementariërs: een partij	Partijkoers, partijkleur, groepsgevoel	Donderdagavond
Ministerraad	Kabinetsbeleid	Ministers, staatssecretarissen	Vrijdagochtend

Bronnen: diverse. Leeswijzer: Alle overleggen die ‘aanvullend’ zijn op het beraad in de ministerraad voorzien in een gebleken behoefte. In de lijst is het overleg van bewindslieden in onderraden niet opgenomen.

Toelichting

Coalitieoverleg

Waarover: grote lijnen, politieke coördinatie, weekagenda.

Wie: de fractieleiders van de coalitiepartijen plus premier en vicepremiers. Soms ook de minister van Financiën. Soms schuift een woordvoerder van een coalitiefractie aan die cruciaal is in een debat en wellicht ‘comfort geboden moet worden’.

Wanneer: maandagochtend

Stemmingsoverleg

Waarover: hoe te stemmen bij de moties en amendementen

Wie: de vicevoorzitters van de coalitiepartijen (chief-whips)

Wanneer: maandag

Overleg met de premier

Waarover: kabinetszaken, politieke afstemming.

Wie: de drie vicepremiers en de premier

Wanneer: dinsdagochtend.

Fractieleidersoverleg

Waarover: lopende zaken, ergernissen

Wie: de vier fractieleiders

Wanneer: dinsdagmiddag

Bewindspersonenoverleg

Waarover: partijkoers en -kleur, groepsgevoel

Wie: bewindspersonen, partijtop, Europarlementariërs en politiek assistenten van één partij.
Wanneer: donderdagavond

Ministerraad

Waarover: kabinetsbeleid
Wie: alle ministers, soms ook staatssecretarissen
Wanneer: vrijdagochtend.

Het primaat van de ministerraad

Ten tijde van het kabinet-Balkenende IV werden de belangrijkste besluiten genomen in de **ministerraad**. Deze raad vindt altijd op vrijdagochtend plaats. Op donderdag daarvoor hielden de coalitiepartijen elk hun eigen bewindspersonenoverleg. Dat betrof dus overleg binnen de kring van het CDA, de PvdA en de ChristenUnie. Dat waren de schragende partijen van het toenmalige kabinet. Op vrijdag waren er tijdens de vergadering van de ministerraad dan soms stevige discussies. Oud-minister Bert Koenders maakte daar wel gewag van (VN, 17 nov. 2017). Hij trof die heftige discussies **niet** aan in het kabinet-Rutte II, waaraan de PvdA ook weer deelnam. Hoe dat kwam? Doordat de premier, de vicepremiers en de fractieleiders in het begin van de week de lijnen al hadden uitgezet. Dat voert ons naar het maandagochtendoverleg, want daarover hebben we het dan. Koenders zegt dat hij daar wel **aan heeft moeten wennen**.

Het maandagochtendoverleg

Het maandagochtendoverleg is van betrekkelijk **recente datum** en heeft onder Rutte III nog aan gewicht gewonnen. In dat overleg zitten bij elkaar de premier, de vicepremiers en de fractieleiders van de coalitiepartijen. Maar daar blijft het niet bij! Soms schuift een minister aan en een of meer fractiewoordvoerders. Reden: het kabinet heeft maar een kleine meerderheid in de Tweede Kamer. **Elke stem telt**. Wat valt er daar te doen? De politieke week wordt doorgenomen, de gevoelige dossiers komen langs. Het overleg is een soort overleg op de **politieke reparatiewerkplaats**.

Als een partij problemen heeft met een voorstel dat in de loop van de week in de Tweede Kamer verdedigd moet worden, zoals bij minister Sigrid Kaag met het CETA-handelsverdrag in februari 2020 het geval was, dan kunnen de coalitiepartijen elkaar nog even in de ogen kijken om te voorkomen dat de coalitie in moeilijkheden komt. Kan die ene partij – in geval van CETA was dat de ChristenUnie - comfort geboden worden door middel van een toezegging en hoe moet die dan luiden? Kamerlid Joël Voordewind van de CU wist ervan. Hij zou het dossier voor de CU bespreken in de Tweede Kamer. Maar D66 was gehecht aan de ondertekening van het al voorlopig in werking zijnde handelsverdrag, ook door Nederland.

Op maandagochtenden is premier Mark Rutte in zijn element. Hier kunnen zijn competenties (tot het bedenken van uitleg van een passage, een voetnoot toevoegen of een bijlage met intenties, het toezeggen van een nadere verkenning, etc.) ten volle tot wasdom komen.

De aard van het overleg

Dit maandagoverleg is strikt vertrouwelijk. Er mag niets uitlekken. Het is eigenlijk een overleg dat wel heeft plaatsgevonden, maar dat er eigenlijk niet is geweest. Over de

uitkomsten worden geen persberichten uitgegeven. Geen van de aanwezigen licht publiekelijk toe wat er is besproken. Het overleg vindt plaats op het ministerie van SZW (bij minister Koolmees). Dus niet op het Torentje bij de premier. Een overleg op het Torentje, de arbeidsplek van de premier, zou veel te veel opvallen en het informele teniet doen.

Dit maandagochtendoverleg is **een vondst** in een landschap van veel partijen waartussen de verhoudingen goed moeten zijn. Het maandagochtendoverleg past helemaal bij Nederland als **polderdemocratie**.

Het overleg is te typeren als politiek **brandpreventieoverleg**. Het maandagochtendoverleg is belangrijk omdat daar belangrijke besluiten worden genomen, deals worden gesloten. Dat gebeurde ook al ten tijde van het kabinet-Rutte II (Rutte-Samsom). En het is belangrijk omdat het op cohesie is gericht.

Zijn alle ministers blij met het maandagochtendoverleg?

Zijn er wel eens ministers die zich hierover uitgelaten hebben en het belang onderstrepen of kritiseren? Oud-minister Koenders was als minister van Buitenlandse Zaken de opvolger van Frans Timmermans in het kabinet-Rutte II. Hij heeft genoten van zijn baan, zegt hij overal waar je hem spreekt of hoort spreken. Hij had eigenlijk maar op één ding kritiek: het maandagochtendoverleg. Citaat: 'Niet in de Trêveszaal waar de ministerraad vergaderde, maar op het ministerie van Sociale Zaken werden elke week de belangrijkste besluiten binnen de VVD/PvdA-coalitie genomen. In aanwezigheid van alleen premier Rutte, vicepremier Asscher en de fractieleiders Zijlstra en Samsom (na zijn vertrek in december 2016 nam Attje Kuiken zijn plaats in). Op Sociale Zaken werden **deals gesloten** als: er wordt geen straf gesteld op illegaal verblijf in Nederland, maar dan komt er wel lastenverlichting voor de middeninkomens. De ministerraad kon dan nog alleen **ja en amen** zeggen' (VN, 17 nov. 2017).

Reflectie

In de Haagse wandelgangen is al jaren te horen dat wie regeert met Mark Rutte electoraal niet goed scoort bij volgende verkiezingen voor de Tweede Kamer. Dat willen de drie samenwerkingspartners van de VVD in het kabinet liever niet. Ze willen een flets profiel voorkomen. D66 roert daarom af en toe de trom. Tjeerd de Groot, de landbouw- en stikstofspecialist in de fractie, deed in de tweede helft van 2019 een poging tot profilering met de uitspraak: halveer de varkens- en kippenstapel. Velen uit het veeteeltgedeelte van agrarisch Nederland vielen daarop over hem heen. Landbouwminister Schouten ontkende dat dit een kabinetsstandpunt was. Maar de D66'er had zijn punt gemaakt. Oud-fractie leider Alexander Pechtold liet zich ontvallen: *'goed, nu weet ik weer waarom ik lid van D66 ben'*. Als coalitiefracties dergelijke profileringsdrang aan de dag leggen, komt naar voren hoe tegenover deze onderscheidende opstelling weer een verbindende te creëren. En dan dient zich als vanzelf een maandagochtendoverleg aan om dit te bespreken.

Is het allemaal hosanna over dit overleg? Er is al ten tijde van het kabinet-Rutte II in de ministerraad kritiek ontstaan op het maandagochtendoverleg. Enkele ministers, waaronder Edith Schippers, merkten op: hebben wij eigenlijk nog wat te vertellen, nu in de

ministerraad, of is alles al beklonken door de 'additionele ministers' (de fractieleiders), de premier en vicepremiers? Dit bezwaar is onmiddellijk de kop ingedrukt. Het maandagochtendoverleg bleef. Het bleek noodzakelijk om een ontmoeting te organiseren om vraagstukken kleiner te maken of weg te werken.

Een oud-minister uit een van de kabinetten onder leiding van Mark Rutte vertelt ons naar aanleiding van voorgaande tekst:

'Kern van dit alles: voorkoken is nodig om te voorkomen dat de eieren voor de maaltijd al barsten krijgen of zelfs kapot gaan. Maar iedere (sous-)kok van het restaurant Rutte 2 of 3 wil er wel bij zijn. En niet alles laten bepalen door chefkok Rutte en zijn uitgelezen groepje'. Einde citaat.

Met andere woorden, als het maandagochtendoverleg als reparatiewerkplaats van een coalitiekabinet blijft bestaan, dan wil een vakminister zich ook wel aandienen om te horen wat en waar welke reparatie nodig of mogelijk is. Dan wil je er zelf bij zijn want als minister moet je kunnen meegaan in de oplossing of toezegging.

Conclusie

Het coalitieoverleg op maandagochtend is van betrekkelijk recente datum. Het overleg heeft in de kabinetten onder leiding van Mark Rutte aan gewicht gewonnen. Het is *politiek brandpreventieoverleg*. Dat was in het VVD-PvdA-kabinet (Rutte II: Rutte-Samsom) nodig vanwege de ideologische tegenstelling tussen partijen en de 'gevoelige' achterbannen. Onder Rutte III is het nodig gebleken vanwege de smalle meerderheid van de coalitiepartijen samen in de Tweede Kamer. De kopstukken nemen eraan deel: premier Rutte, de fractieleiders (Dijkhoff, Heerma, Jetten, Segers), en de vicepremiers (De Jonge - CDA, Koolmees – D66, Schouten - CU). Af en toe schuift de minister van Financiën (Hoekstra) aan en een of meer vakministers. Minister Schouten zat er met een andere pet op al bij toen het over het stikstofprobleem en de Natura 2000-gebieden ging. Voor deze problematiek was zij coördinerend minister.

Je zou kunnen zeggen dat het maandagochtendoverleg ook nodig is als een kabinet van doen heeft met echte 'wicked problems'. Kenmerken voor die problemen: complexiteit en onzekerheid; problemen verschuiven; consensus ontbreekt; het probleem raakt meerdere departementen en van elkaar afhankelijke overheden; de kennis neemt toe maar oplossingen zijn niet definitief; actoren betrekken posities op het Malieveld en andere overheden vragen belet bij het kabinet. Uit de omgang met het stikstofprobleem en de positie van de veeteelt (koeienboeren) hierbij valt op te maken dat de tijd van het eenvoudig uitrollen van een regeerakkoord wel zo'n beetje voorbij is. Dat valt ook te zeggen op basis van tal van andere vraagstukken. De Groningse tragedie rond de omgang met de aardbevingsschade is een tragedie van 25 jaar. Aanvullende akkoorden kunnen nodig zijn. Was dat maar eens vaker aan de orde geweest op een maandagochtendoverleg!

Voordelen van het maandagochtendoverleg op een rij.

1. *Samen uit, samen thuis-argument*. Het coalitieoverleg symboliseert dat de coalitie als geheel verantwoordelijk is voor het voortbestaan. Dus, vier het goede, maar los ook de problemen gezamenlijk op. Het maandagochtendoverleg past hierin.

2. *Het voordeel van het overzicht naar domein en vanuit tijdsperspectief:* Additioneel overleg is onvermijdelijk als de meerderheid van de coalitie in de Tweede en/of Eerste Kamer klein of onzeker is. Een overleg tussen premier, vicepremiers en fractieleiders biedt direct overzicht of het ergens schuurt of kan gaan schuren en steun onzeker wordt.
3. De *regeerbaarheid* van het land is gediend met tijdige signalering en bespreking van echte of vermeende kritiek op een voornemen van het kabinet. Op het maandagochtendoverleg kunnen zoveel mogelijk bestuurders of anderen aanschuiven als nodig is volgens de voorzitter en overlegpartners. *Het preventie-argument houdt in:* Je voorkomt door het overleg dat iets gaat zieken.
4. *Aanvulling op regeerakkoord:* Het regeerakkoord voorziet niet in alle aandachtspunten of voornemens die aanspraak maken op meerderheidsvorming. Gezien de beperkingen van het regeerakkoord is aanvullend overleg door coalitiepartners nuttig. Het maandagochtendoverleg omvat niet de uitwerking van een regeerakkoord, maar je zit wel bij elkaar.
5. *Procedure-overleg bij complexe vraagstukken:* Er bestaan *wicked problems* die vragen om verbinding tussen van elkaar afhankelijke actoren in een gezamenlijk beleidsarrangement. Denk aan het klimaatakkoord, aardbevingsprobleem in Groningen, stikstofvraagstuk. Dan is coalitieoverleg nodig in termen van de 'koppen bij elkaar steken' over hoe het staat met een arrangement. Dit is een monitor-argument.
6. *Het reparatie-argument:* Overleg met de vicepremiers en fractieleiders op maandagochtend impliceert dat de reparatiewerkplaats open is. Bespreking van de klachten is nodig en zo nodig kan direct reparatie in gang gezet worden.

Nadelen van het maandagochtendoverleg op een rij

1. Het is geen uitvinding waar *de kiezers* in directe zin mee gediend zijn. Maar ook de meerderheid van de kiezers wil een land waar geregeerd wordt.
2. Het argument van *uitholling van de ministerraad*: Leden van de ministerraad kunnen het gevoel krijgen dat zaken vóór de raadsvergadering al in kannen en kruiken zijn door een coalitieoverleg van een 'schaduw-ministerraad' waarbij fractieleiders in feite verkapte kabinetsleden worden. Daar staat tegenover dat de premier, de vicepremiers en fractieleiders een hoger belang dienen: de continuïteit van het regeren in het oog houden.
3. Het maandagochtendoverleg is *informeel*. Het bestaat officieel niet. Het is beraad gericht op verbinding en conflictpreventie bij een coalitie die slechts een dunne meerderheid heeft. Dit argument acht ik zwak.
4. Er worden 'aanzetten tot deals' gesloten. Alleen de insiders weten welke. Kunnen de deals het daglicht verdragen? Of het overleg de kwaliteit van beleid dient, is niet bewezen.

5. Het is **achterkamertjesberaad**. De burgers krijgen er niet meer vertrouwen in de politiek van. Misschien ook niet minder. Respons: het maandagochtendoverleg heeft dit doel ook niet.

Mijn eindconclusie

Het is uit een oogpunt van regeerbaarheid van het land goed dat er een toptoverleg op maandagochtend plaats vindt.

Literatuur

Berg, J.Th.J. van den, Een democratie van akkoorden, 21 juni 2019, parlement.com.

Braak, B. van den, *Haagse bespiegelingen*, Uitgeverij EW, Den Haag, 2019.

Braak, B. van den, en J.Th. van den Berg, *Zeventig jaar zoeken naar het compromis – Parlementaire geschiedenis van Nederland 1946-2016*, Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam, 2017.

Handboek voor aantredende bewindspersonen, Elsevier, Den Haag, 2013.

Hoetink, C., *Macht der gewoonte- Regels en rituelen in de Tweede Kamer na 1945*, Uitgeverij Vantilt, Nijmegen, 2018.

Koole, R., 'Is een "akkoorden-democratie" wel een democratie?', in: *RegelMaat*, 2019, nr. 2, pp. 95-112.

Korsten, A. en G. Leers, *Inspirerend leiderschap in de risicomaatschappij*, Lemma, Utrecht, 2005.

Korsten, A.F.A. en J.F. Schrijver, Het regeerakkoord in een vervlochten bestuur- Beter omgaan met grote maatschappelijke vraagstukken bij de opstelling van een regeerakkoord, in: www.arnokorsten.nl/downloads/bestuur, 3 maart 2017.

Korsten, A.F.A., Omgaan met 'wicked problems', in: *Beleidsonderzoek online*, maart 2019.

Korsten, A.F.A., P. de Jong en C. Breed, *Regeren met programma's*, Boom, Den Haag, 2010.

Meeus, T.J., Hoe Den Haag weer, voor de zoveelste keer, door de knieën gaat voor de boer, in: *De Volkskrant*, 22 febr. 2020, p. 11.

Meeus, T.J., *Haagse invloeden- Hoe de Nederlandse politiek echt werkt*, Nieuw Amsterdam Uitgevers, Amsterdam, 2015.

Raad voor het openbaar bestuur, *Het regeerakkoord als startdocument – Basis voor responsief overheidsbeleid*, Den Haag, jan. 2017 (Signalement)

Ritzen, J., *De minister – Een handboek*, Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam, 1998.

Steen, M. van der, e.a., *De kunst van het akkoord – Strategische stappen voor het sturen met akkoorden*, NSOB, Den Haag, juli 2019.

Weezel, M. van, De macht van het maandagochtend overleg, in: *Vrij Nederland*, 2 november 2017.

De auteur

Prof.dr. A. (Arno) F.A. Korsten is emeritus hoogleraar Bedrijfs- en bestuurswetenschappen, in het bijzonder bestuurskunde aan de Open Universiteit (faculteit managementwetenschappen) en was in de periode 1991-2013 bijzonder hoogleraar Bestuurskunde van de lagere overheden aan de Universiteit Maastricht (faculteit rechtsgeleerdheid) en daarna van 2013-2018 honorair hoogleraar aan de UM. Was lid van de Raad voor het openbaar bestuur.

Auteur van onder andere *'Regeren met programma's'* (Boom Uitgevers, 2010) en *'Het gras bij de burens – Benchmarking de maat genomen'* (Boom, 2019).

Was een van de oprichters van het tijdschrift Bestuurskunde en hiervan meer dan tien jaar redactievoorzitter en eindredacteur.

Lid van Verdienste van de Vereniging voor Bestuurskunde (2004).

Website: www.arnokorsten.nl